

2 Τροχήλατοι αμφορίσκοι με οριζόντιες λαβές

[1]

& ένα όστρακο αμφορέα

Από τα νεκροταφεία τύμβων του Μακεδονικού Ολύμπου (ΜΟ)

Ε. Πουλάκη Παντερομαλή

Υπάρχουν δύο παραδείγματα αμφορίσκων με οριζόντιες λαβές από τα νεκροταφεία των τύμβων του Μακεδονικού Ολύμπου, αλλά μόνο ένα διατηρείται σε καλή κατάσταση. Το δεύτερο σώζεται σε όστρακα που δεν στάθηκε δυνατό να συναρμολογηθούν ούτε να αποδώσουν όλα τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του αγγείου. Το σώμα τους είναι σφαιρικό που συνεχίζει με ενιαίο περίγραμμα σε κοίλο κυλινδρικό λαιμό και απολήγει σε αδιαμόρφωτο εξωστρεφές χείλος. Βάση δισκόμορφη και οριζόντιες κυλινδρικές λαβές με λοξή φορά προς τα πάνω που προσφύονται στο σώμα του αγγείου.

Βρέθηκαν και τα δύο στα πόδια του νεκρού και φαίνεται ότι είναι από τα παλιότερα ευρήματα του νεκροταφείου των τύμβων. Αποτελούν την εξέλιξη ενός τύπου που υπάρχει στην περιοχή από παλιότερα: στις Τρεις Ελιές της αρχαίας Πέτρας, με τουλάχιστον τρία παραδείγματα, όλα με χαμηλό σχετικά λαιμό, τα δύο με κυματιστή γραμμή ανάμεσα στις λαβές (στο τρίτο δεν διακρίνεται διακόσμηση).

Τροχήλατος αμφορίσκος από τις Τρεις Ελιές

Το σχήμα έχει μυκηναϊκή καταγωγή και δεν φαίνεται να επιβιώνει μετά την Πρώιμη Πρωτογεωμετρική. Κατά κανόνα, ο λαιμός είναι ολόβαφος και το σώμα διακοσμείται με ταινίες και ζώνες με μοτίβα στον ώμο (πχ. κύκλοι, ημικύκλια κα.) και τη ζώνη των λαβών (κυματιστή γραμμή, κύκλοι κα.). Τέσσερα παραδείγματα βρέθηκαν στην Τορώνη, όλα με χαμηλότερο λαιμό, όπως τα παλιότερα αγγεία από τις Τρεις Ελιές, ένα στη Βεργίνα.

Εκτός από ένα μεγάλο όστρακο, δεν βρέθηκε αμφορέας μεγαλύτερων διαστάσεων στο νεκροταφείο, που ανασκάφηκε πολύ αποσπασματικά.

- V.R.d'A. Desborough, *The Greek Dark Ages*, London 1972, p. 148, 168, pl. 33 (από την Τίρυνθα). Αρκετά συγγενικό ως σχήμα αλλά με ολόβαφο το κάτω μέρος του σώματος, και όρθια ημικύκλια σε στενή επίσης μετόπη
- John K. Papadopoulos, *The Early Iron Age Cemetery at Toroni*, L.A. 2005, *Illustrations*, p. 1118, pl. 268, T 20-1, pl. 295, T 101-1. Text, p. 438: "A standard Final-Mycenaean-Submycenaean shape.... The shape does not outlive Early Protogeometric proper... Four examples have been found in Torone... Chronologically, these are among the earliest securely dated vases from the cemetery..... Only four are listed from tombs at Lefkandi.... And a few are known from Boeotia... I know of no published example .. in North Greece....."

- Ανδρόνικος Μ., Βεργίνα Ι, Το Νεκροταφείον των Τύμβων, Αθήνα 1969, σ. 178-180, όπου αναφέρει γενικά για τους αμφορίσκους: «Τείνω να πιστεύσω ότι τα αγγεία ταύτα απηχούν παραδόσεις προτύπων τόσο μυκηναϊκών, όσο και πρωτογεωμετρικών, αι οποίαι συνεχωνεύθησαν και παρεμορφώθησαν εις την εγχώριον κεραμεικήν δημιουργίαν, υπό την επήρειαν και της ισχυράς παραδόσεως της χειροποίητου μακεδονικής κεραμικής..» Εικ. 28.
- Irene S. Lemos, *The Protogeometric Aegean*, Oxford 2002, p. 63. M.R. Popham, L.H. Sackett, P.G. Themelis, *Lefkandi I, The Iron Age*, Thames and Hudson, Text , 1980, p. 307-8.

Α. Αμφορίσκοι

1. ΜΔ 4730

Προέλευση :

Καραούλι του Βελή, τάφος 1, στα άκρα των ποδιών του νεκρού. Πιθανόν γυναικεία ταφή.

Διατήρηση

Ολόκληρο, με ρωγμές. Εκτεταμένες αποκρούσεις στο λαιμό και το χείλος και απολεπισμένο σε μεγάλη έκταση. Στην ένωση σώματος και λαιμού, σχεδόν πάνω από τη μία λαβή, μεγάλη ορθογώνια ακανόνιστη οπή.

Χρώματα

Πηλός ωχρός (10YR 7/3, 10YR 7/4 very pale brown), με μίκα και εγκλείσματα. Ομόχρωμο επίχρισμα. Η διακόσμηση με θαμπό αμαυρό με ποικίλες αποχρώσεις λόγω όπτησης (10YR 3/1 very dark gray, 10YR 4/4 dark yellowish brown, 2,5YR 5/8 red).

Διαστάσεις

Ύψ. : 0,188μ., Διάμ. χείλους : 0,113 μ., Ύψ. λαιμού : 0,07μ., Πάχ. τοιχώματος στο χείλος : 0,005μ., Διάμ. βάσης : 0,064μ., Διάμ. μέγιστη σώματος : 0,123μ., Άνοιγμα λαβών : 0,185μ., Πλάτ. λαβής : 0,06μ., Πάχ. λαβής : 0,013μ.

Περιγραφή

Τροχήλατος γραπτός αμφορίσκος με οριζόντιες λαβές. Σώμα πιεσμένο σφαιρικό που συνεχίζει με ενιαίο περίγραμμα σε ψηλό και ευρύ κοίλο κυλινδρικό λαιμό, που απολήγει σε αδιαμόρφωτο εξωστρεφές χείλος. Οριζόντιες κυλινδρικές λαβές, με λοξή φορά προς τα πάνω, που προσφύονται στη μέγιστη διάμετρο του σώματος, η μία μεγαλύτερη. Βάση

[\[2\]](#)

δισκόμορφη με κοίλη κάτω επιφάνεια που δημιουργεί ψευδο-δακτυλιόσχημη βάση.

Λαιμός και χείλος ολόβαφα με πλατιά γραπτή ταινία που συνεχίζει και στο εσωτερικό του χείλους. Ολόβαφη και η ορατή πλευρά των λαβών, με πλατιά πινελιά που προεκτείνεται για λίγο οριζόντια. Στον ώμο, τρεις στενές γραπτές ταινίες χωρίς άλλη διακόσμηση. Δύο πλατύτερες κάτω από την πρόσφυση των λαβών. Στη ζώνη των λαβών, στενές μετόπες με εξηρημένο βάθος που κοσμούνται από ζεύγος κρεμάμενων ημικυκλίων, εξαρτημένων από την επάνω στενή ταινία. Μικρά, τριπλά ημικύκλια, σχεδιασμένα με διαβήτη, με φαρδιά κανονική πινελιά. Ανάμεσά τους κόσμημα από τέσσερις κάθετες γραπτές ταινίες. Η μία μετόπη απολεπισμένη στο μεγαλύτερο μέρος της. Το κατώτερο τμήμα του σώματος και η βάση άβαφα.

2. ΜΑ 2446

Προέλευση :

Καρίτσα Γαβριά, τύμβος 11, τάφος γ. Δεξιά από τα πόδια της νεκρής, κοντά στα πέλματα.

Χρώματα

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 6/8 reddish yellow), με μίκα και εγκλείσματα. Η διακόσμηση με θαμπό ερυθρωπό (2,5YR 5/6, 2,5YR 5/8, 2,5YR 4/6 red).

Διαστάσεις

Ύψ. Σωζ. : 0,039μ., Διάμ. χείλους σωζ. : 0,041 μ., Ύψ. λαιμού σωζ. : 0,031μ., Πάχ. τοιχώματος στο χείλος : 0,0028μ., Διάμ. βάσης : 0,045μ., Διάμ. σώματος σωζ. : 0,086μ., Πλάτ. λαβής : 0,045μ., Πάχ. λαβής : 0,0086μ.

Διατήρηση & Περιγραφή

Εξαιρετικά αποσπασματικό, λείπει μεγάλο μέρος του σώματος, του λαιμού και του χείλους. Σώζεται σε τρία μεγάλα και συγκολλημένα θραύσματα και αρκετά που δεν συγκολλούνται. Με εκτεταμένες απολεπίσεις και αποκρούσεις.

Βάση δισκόμορφη, ψηλή και μάλλον μεγάλη αναλογικά με το μέγεθος του αγγείου. Σώμα πιθανότατα σφαιρικό, που συνεχίζει με ενιαίο περίγραμμα σε κοίλο κυλινδρικό λαιμό και απολήγει σε αδιαμόρφωτο εξωστρεφές χείλος. Οριζόντιες κυλινδρικές λαβές, με λοξή φορά προς τα πάνω, που προσφύονται στο σώμα του αγγείου.

Το χείλος ολόβαφο, με πλατιά γραπτή ταινία που συνεχίζει και στο εσωτερικό του χείλους. Ολόβαφη και η ορατή πλευρά των λαβών, με πλατιά πινελιά που προεκτείνεται προς τα κάτω. Άβαφο το κεντρικό τμήμα του λαιμού. Γραπτή ταινία στην ένωση λαιμού και σώματος και επίσης στην ένωση σώματος και βάσης. Στα όστρακα που προέρχονται από το άνω μέρος του σώματος, διακρίνονται αχνά γραπτές ταινίες. Άβαφο το κάτω τμήμα του σώματος.

Β. Αμφορέας

ΜΔ 2166, Όστρακο τροχήλατου γραπτού αμφορέα με ομόκεντρους κύκλους**Προέλευση**

Καρίτσα Γαβριά, τύμβος 6, τάφος Α, στη ΝΑ γωνία του τάφου, όπου ήταν θαμμένα τρία ή ακόμη και τέσσερα νεαρά άτομα σε ανακομιδή. Δεν είναι σίγουρο με ποια ομάδα οστών μπορεί να συνδεθεί το όστρακο. Ίσως με τον Ν1 στη ΒΑ γωνία του τάφου, του οποίου οστά εκάλυπτε, ίσως όμως και του Ν3, ως διαχωριστικό ανάμεσα στον ίδιο και τον προηγούμενο νεκρό. Πιθανά στοιχεία πρωιμότητας του τάφου, σε σχέση τουλάχιστον με το νεκροταφείο, είναι ο νεκρός 3, του οποίου τα πόδια είχαν στάση συνεσταλμένη.

Πηλός και Χρώματα

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 6/6 reddish yellow), με μίκα και εγκλείσματα. Κατά τόπους τεφρός πυρήνας. Ωχρό επίχρισμα. Η διακόσμηση σε θαμπό αμαυρό (5YR 4/1 dark gray) ποικίλων αποχρώσεις λόγω όπτησης (5YR 4/6 yellowish red) με ποικίλες αποχρώσεις λόγω όπτησης.

Διαστάσεις

Ύψ. σωζόμενο : 0,22μ., Πλάτ. σωζόμενο : 0,168μ., Πάχ. τοιχώματος : 0,009μ.

Διατήρηση & Περιγραφή

Μεγάλο όστρακο, με απολεπίσεις και αποκρούσεις, από μεγάλο αγγείο με ανοιχτόχρωμο βάθος. Πιθανότατα από τη μέγιστη διάμετρο ενός μεγάλου αμφορέα, ο ακριβής τύπος του οποίου δεν είναι δυνατόν να πιστοποιηθεί. Σώζει μέρος της διακόσμησης πιθανόν στον ώμο, όπου διακρίνεται τμήμα από την περιφέρεια δύο εφαπτόμενων ομάδων ομόκεντρων κύκλων (μάλλον): από τον ένα σώζονται δέκα και από τον άλλο οκτώ. Αμέσως χαμηλότερα και στο φαρδύτερο σημείο, τέσσερες επάλληλες γραπτές ταινίες ποικίλου πλάτους. Στενές οι δύο πάνω, φαρδύτερη όλων η τρίτη και αρκετά φαρδιά η τέταρτη.

Εξωτερικές συγκρίσεις

- Desborough V.R.D'A., *Protogeometric Pottery*, Oxford 1952, pl. 522 (A).
- R.W.V. Catling and I.S. Lemos, *Lefkandi II, The Protogeometric Building at Toumba, Part I, The Pottery*, Thames and Hudson 1990, pl. 37-653, 65 (υδρία).
- Irene S. Lemos, *The Protogeometric Aegean*, Oxford Univ. Press, 2002, πιν. 6, 1 (Κεραμεικός, ΠΠΓ), πιν. 8-1 (Αθήνα).
- John K. Papadopoulos, *The Early Iron Age Cemetery at Toroni*, L.A. 2005, *Illustrations*, p. 1082-85, pl. 260-2, T 124-1, 41-1., (με κάθετες λαβές), pl. 269, Tα 51-1 (με οριζόντιες λαβές).

- Βερδελής, Νικόλαος Μ., Ο Πρωτογεωμετρικός ρυθμός της Θεσσαλίας, Αθήνα, 1958, σ. 6. εικ. 2.
- Γ. Αρβανίτου-Μεταλληνού, Η Ηπειρωτική Θεσσαλία κατά τους Πρωτοϊστορικούς Χρόνους, Η Μαρτυρία της Κεραμεικής, Τόμος Γ, σχέδια (από το Γεντίκι: με πλατιά ταινία που καλύπτει το κάτω μέρος των κύκλων). Τόμος Α, Κείμενα σ. 60-63: ΥΠΓ-ΥποΠΓ Ι).

[1]

Όπως όλα τα αγγεία της ανασκαφής, καταγράφηκαν-συντηρήθηκαν-σχεδιάστηκαν ύστερα από πολλά χρόνια, με τη βοήθεια του INSTAP το οποίο ευχαριστώ θερμά. Ευχαριστώ την Αθ. Μουράτη και τον Αρη Μπαχλά, για πολλαπλή βοήθεια.

[2]

Για ψευδοδακτυλιόσχημες βάσεις σε αμφορείς της Τορώνης κλπ. βλ. πχ. John K. Papadopoulos, The Early Iron Age Cemetery at Toroni, , L.A. 2005, Volume 1 Text, p. 427, 431 (στοχείο πρωϊμότητας?).